

Чурапчыга күн тахсар!

САҢА ОЛОХ

100 ЛЕТ
ЯССР
1922-2022

Чурапчы улуунун хаһыата

Кулун тутар 25 күнэ, 2022 сыл, бээтинсэ

№ 11 (11837)

стр. 2

ТЭРИЛТЭ ТҮБҮГЭ

**ЧУРАПЧЫТААҤЫ
ГИМС ҮЛЭИТТЭРЭ
ААХСЫЙАҤА
КЫТТЫҤАЛЛАР**

УСПУОРТ

**УЛУУСКА
«БАЙАНАЙ
КҮРЭБЭ»**

стр. 3

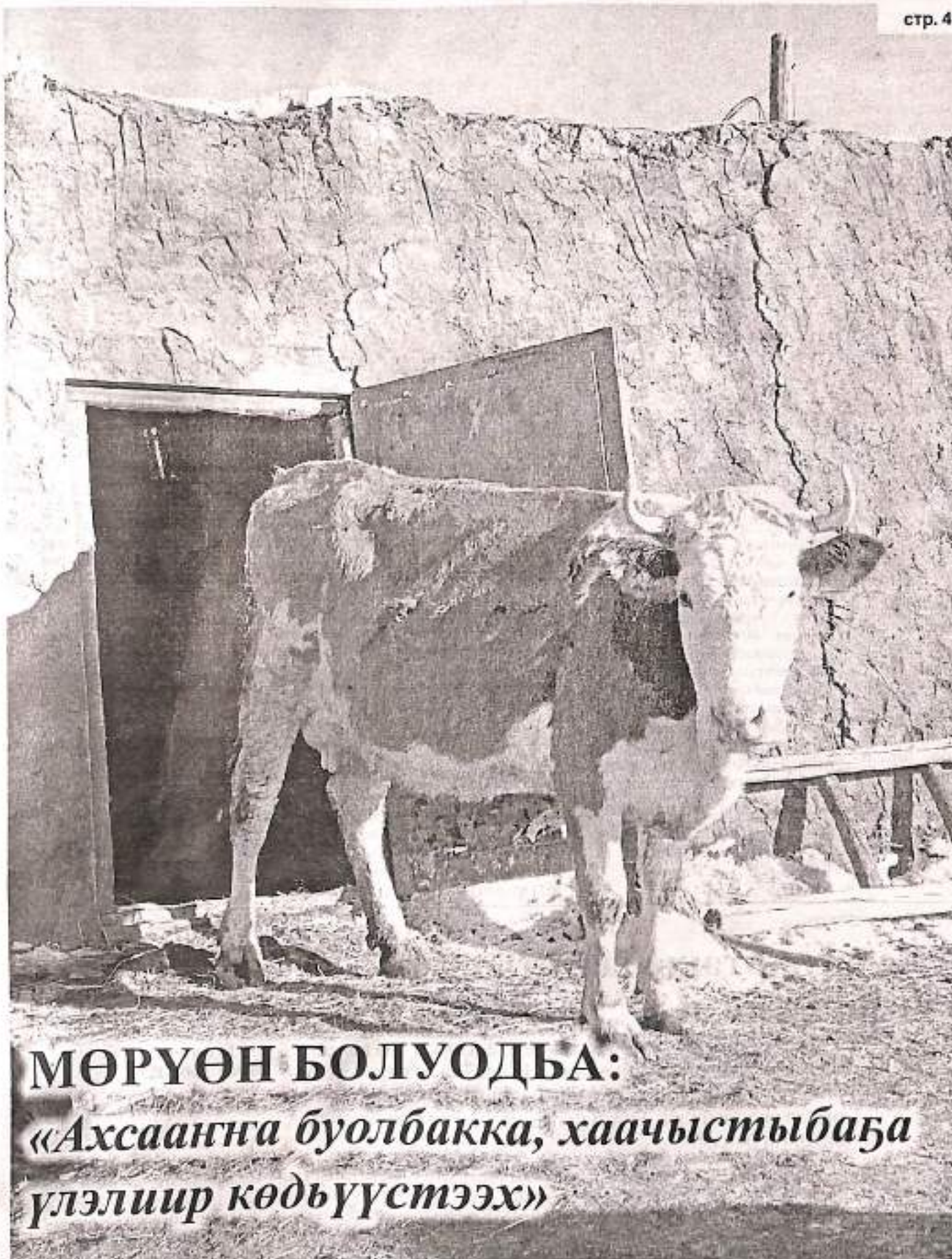
**ПРОФЕССОР Г.П. БАШАРИН
ТӨРӨӨБҮТЭ 110 СЫЛА**

**“БАҤААРЫН ААҤЫЛАРА”
НПК ЛАУРЕАТТАРЫН
БУЛЛА**

стр. 5

стр. 4

МӨРҮӨН БОЛУОДЬА:

**«Ахсаанга буолбакка, хаачыстыбаҥа
үлэлиир көдүүүстээх»**

КОРОНАВИРУС УТАРЫ ҮЛЭЛИИР СУҤАЛ ЫСТААП ИҤИТИННЭРИИТЭ

Кулун тутар 23 күнүгө туруту-
нан улуус инфекционной отделение-
тыгар 3 киһи сытар. Итинтэн 05.06 – О.
Таһыттан 21 киһи эмтэнэр, онтон 05.06 –
то – 6. Дьокуускайга 4 киһи эмтэнэр.
Вакцинаҥа былаатынан 11204
киһи ылаахтаабын, билигин 9104
киһи бастакы компонентын, 5646 киһи

иккиннн ылбыт. Вакцинаҥа ылбыттар
туруктара үчүгэй.

Бэйэни харыстанар туһуттан ма-
асканы, бэрчээккни кэтэ сылдьып,
социальной арыты туһунан, илгит-
ни чаастатык суурун. Ылары си-
биктэ (температура табыстабына,
сыты, амтаны билбэт буоллааххына,
сөтөлүнөсхитинэ) бырааһы ыгырыт.

COVID-19

Чурапчытааҥы киһи баһыла
суһал лииһийтти тэлөһүнэ –
89618696878, 89644202833
Роспотребнадзор – 84115141272.
ЕДДС – 84115141660.

ТЭТИК СОНУННАР

**Дьокуускайга Чурапчы
улуунун күннэрэ
ытытылаллар**

Күнэ бырагыраамалаах тэрээһин кулун
тутар 24-25 күннэригэр ытытыллар. Ол курдук,
Орджоникидзе болуоссатыгар Чурапчы
күннэрин үөрүүлэх аһылыгыта буолла. Саха
сирия национальной бибилиэтиэкэтигэр И.Н.
Винокуров туһунан саҥа кинигэ биһирэмэ
тэрилиннэ, ону тэнэ Петровская аатынан
уулуссага И.Е. Винокуров пааматынньыгын
таһыгар сэргэ туруоруутун сирэ-туома
ытытылынна.

Ил Түмэн Судаарыстыбаннай муһунах
уонна улуус дьокуутааттара бастааһынай
кэмитиэт бэрэссэдээтэллэрин, “Хатын
Чаран” устудьуоннар сэбиэттэрин
дэлгээссийэтин уонна Дьокуускайга
олорор биһир дойдутаахтарын кытта көрсөн
улуус сайдыытыгар туһалааһыт сүрүн
бөлүгүрүстөр тула дьүүлэһинтэрэ.

Тэрээһин “Маарыкчаан ыччааттара”
испэктээһи көрдөрүүтүн түмүктэннэ.

**Чурапчы улуунугар
социальной эбийиэктэр
тутуулары тэлэмэ
тохтообокко салҥаныаҥа**

Чурапчы улуунун дэлгээссийэтэ Тутуу
министирин Павел Кылатчановы кытта
көрүстэ.

Саҥа ыраабытынан, социальной
эбийиэктэр тутуу салгыы хайдах барыабын,
тулааһа оһолору дьэһэн хааччылы
бырагырааматын, “Архып-бибилиэтиэ”
үбүн көрүлүүтүн уонна өлүүлэһэн тутуу
кыттылаахтарын бырааһтарын туһунан
кэпсэттилэр.

Министир национальной бырагырааманан
уонна госбырагырааманан тутуула туһар
эбийиэктэр үлэһэ кириэһтээхтэрин эттэ.

Бырагырааматыта бэрэссэдээтэлин
солбуулаачы Кирилл Бычков эрдэ эбийиэкт
сыаната үрдэтэһинэ дьэһ өрөспүүбүлүкэ
бүддьүөтүгэр 1,3 млрд солк ууруну баарын
эппитэ. Экономическай түтүтүн көрөн, бу
суума улаатыан сеп.

Министир кытта улуус баһылыта
Степан Саргыдаев, бастакы солбуулааччыта
Алексей Егоров, аппарат салыааччыта
Семен Федоров, “Биһир килим сакаасчыт”
тэрилтэ начаалынньыга Борис Архипов,
Чурапчы нэһилиэгин баһылыта Владимир
Сивцев, Болугур баһылыта Анна
Флегонтова, Сылга баһылыта Егор Сивцев
уонна Хайахыт баһылыта Тарас Тарасов
көрүстүлэр.

**Улуустааҥы
«Аман өс» күрүбэ**

10-с төгүлүн ытытылар “Сир Ийэ”
- биһигэр биһикит” дьэһ “Аман өс”
улуустааҥы күрүбэ барыта 14 кыттааччы
холоһно.

Кылаан кыайылааһынан Соловьев
нэһилиэгиттэн Анатолий Христофоров
буолла. 1-кы үрдэлгэ Хатылаһтан Айталина
Чичигинарова, 2-с үрдэлгэ Чурапчытан
Надежда Попова, Одьулууттан Иван
Попов уонна 3-с үрдэлгэ Мугулайтан
Евдокия Дьячкова, Мария Дьячкова
табыстылар.

Елена
Макариновна

Бу ыс-
партакы паада
биниги эрэ си-
тининбит буол-
батах, бинихэ
успуорт сазал-
тата, салайааччыбыт Иннокентий
Матвеев куус-кома, өйөбүл буолал-
лар. ЧГФКСИ ректора Иннокентий
Готовцев дьярыкталар усулуобуйа-
бытын олохтуур: стадион, трена-

ИЛ ДАРХАН ЭТИИЛЭРЭ

Өйбүл миэрэлэрэ көрүлүлэрэ

Айсен Николаев арбааны дойдулар санкциялары киллэрэр кэмнэригэр эконимизм уонна олох-дьаһах бигэ туруктаах буоларын туһугар өрөспүүбүлүкэ Бырабытыалыстыбатын иһингэр түргэн уонна көдүүстээх быһаарынылары ылар соругу туруорда.

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэни аһыан-үөлүнүн хааччылыгы уонна дьобус, итинэн орто бизнеси ойбоһун боппуруостарыгар муннаабы ытта.

Саха сириг быһаары уорганнара урбааныттары кытта санкциялар кэмнэригэр ирдэнэр өйбүл миэрэлэрин быһаарып барыһааһын оһордулар. Дьобус уонна орто бизнес нолуокка эбии өйбүлү ылаба. Маны сэргэ аты-эргэни тэрилтэлэригэр ас-үөл бородууксубатын, ол иһингэр бурдугу уонна саахары эрдэттэн хайаанан атылаһалларыгар көмөлөһүөхтэрэ.

«Билигин өрөспүүбүлүкэ сөнтоох, тииһэр ас-үөл баар. Ол гынан баран иһинки үлэни турбут хааччылыгы ситимизмэ быетан, табаары тэһиниэ харгыс тахсан уонна бааннар быраһыаннарын үрдэттэн, уустуктар үөскээтилэр. Оһон урбааныһыттарыбын ойүүр уонна ас-үөл өттүнүн куттал суоһаабатын туһугар түргэн быһаарынылары ыланнаһытына сатаһар», — дииһ муннааһа Айсен Николаев тоһоһолоһон эттэ.

Айсен Николаев эконимизм бигэтик үлэһини хааччылыгы өрөспүүбүлүкэтигэр суһал ыстаап муннааһар Арассыыйаны утары киллэриллэбит санкциялар усулуобуйаларыгар сүүһн соругунан олох-дьаһах өттүнүн көмүскэлэ суох дьону ойбоһун буоларын тоһоһолоһон эттэ.

Эргэһини доруобуйаны харыстыыр систимизмэ сага хааччаһтарган эмсэһинэ суоһтаах. Айсен Николаев Бырабытыалыстыбага бары медицинскэй тэрилтэлэри, балыһаһалары уонна поликлиникалары эмп-томп сөнтооһ саппааһынан хааччыларга сорудах биэрлэ.

«Сага хааччаһтар кэмнэригэр билигин доруобуйа харыстабылыгар биһр сүүһн

соругунан медицинскэй тэрилтэлэри эмнэһн-томунан хааччылыгы уонна медицинскэй оборудованиены тииһини быһаары аһалыа буолар», — дииһ бэллэттэ Айсен Николаев.

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэ агропромышленнай тэрилтэлэрин үлэлэрин көрүүгэ муннаах ытта. Маныа тыа хайаһыстыбатын минис-теристибэтэ 15 этини киллэрдэ. Айсен Николаев муннааһа санкциялар кэмнэригэр уһулучу улахан суол-талаах боппуруоһунан ас-үөл өттүнүн тоһору хааччылыгы буоларын бэллэттэ. Итиннэ-хэ улахан бөлүһмтө тыа хайаһыстыбатын сайыннарыта уурулуоһтаах.

Айсен Николаев Саха сиригэр дьэһини-уоту тутуу кэмэһин улаатыннаар соругу туруорда. Муннааһа өрөспүүбүлүкэтигэр ипотеһинэй агент-ство салгы сайдымын боппуруостарын уонна дьэһини-уоту тутуу кэмэһин улаатыннаар миэрэлэри көрдүлэр.

Ил Дархан иһитиннэрбиттэн, Саха сиригэр иһитиннэрбиттэ адырыһтаах көмөһ эһин этиннэр олоһо киири-эхтэрэ. Холбоһор, үлэтэ суох дьону үөрэттигэ уонна квали-фикаһыларын үрдэттигэ 200 мөлүһүн солкуобай көрүл-лүөһэ.

Тутуу салаатыгар дьаһалта өттүгэр баар мэхэһдэри аһы-тар туһугар нэллэлэ устаты-гар онно ирдэнэр бары быһа-рынылары ыһынарга Айсен Николаев сорук туруорда.

Салааһааччы эһиннэктэ-ри уонна дьэһини-уоту тутуу уруһку тэһимнэһн барыах-тааһын бэллэттэ. Бары ту-тула туһар уонна тутулу-ларын туһунан быһаарыны ыһыллыбыт эһиннэктэргэ үлэ түмүгэр диири тирдэһиллэ-хтэх.

Биһиги улууспутугар

Улуус дьаһалтатын социальнай коммуни-каһия өттөһүн дьэһ кэргэн испислиһиэ Татьяна Буһкова:

Билигин кэмнэ олох-дьаһах өттүнүн көмүскэлэ суох дьону ой-боһуннэ улахан бөлүһмтө уурулуоһтаах. Бу соругта-аһыта Арассыыйа Бэрэһидэ-нэ Владимир Путин 8-тан 16-гар диири саастаах оһолордооһ кыра доһуоттаах дьэһ кэргэннэ көмө харчы бэриллэхтэһин туһунан эттэн турар. Маныа өрөспүүбүлүкэ бүддүөтүт-тэн 412 мөл. солк. көрүлэһин иһитиннэрбиттэрэ. Туттаах төлөбүр биһеһиэ луондатын иһигэр, эргэһиннэһини тии-һиннэһн олоруу кэмэһиттэн 50%, 75 % уонна 100 % төлө-рү төһөһүлүөхтэх.

Бу төлөбүр иһеһаах до-һуоттаах, эһбэх оһолооһ дьэһ кэргэннэ улахан көмө, тирэх буолуоһа.

Чураһчы улуһун дьарыктаах буолуу кииһин салааһааччы-та Соһрон Оһипов:

Иһиллэһиннэһ дьарыктаах буолуу-тун эһигэһигэр сыһ ах-сын араас хаһааннаах үлэ баар. Ол курдук бийыл өрөспүүбүлүкэтигэр үлэтэ суох дьону үөрэттэргэ 30 мөл. көрүлүһнэ. Сыһлааһы быһа-рынан 1244 киһи аһал үөрэһи аһыһааһа. Биһиги улууспуту-гар быһааммыт 50 киһи.

Маныа таһынан, үлэ ырыһнагар эһин тэрэһини-нэри ыһтан тыаһаһынаах быһыһы-майгына кыһча-тар соруктаах кулун тутар 18 күнүгэр Арассыыйа бэдэрэ-сийтэһн 409 нүөмэрдээх уу-рааһа таһыста. Бу уурааһынан үлэлэһиттэн уурайаары, үлэ-лэһин мизеттэ сарбылаары сыйдыар үлэһиттэр буюр-босхо аһал эһин үөрэһи аһар кыһ-танналар. Маныа сударыһы-баһиһа, муниципальнай тэри-лтэ үлэһиттэрэ хаһыһааттар.

Людмила
Горохова

БОЛБОЙ

Чураһчытааһы ГИМС үлэһиттэрэ аахсыһа кыттыһаллар

Күммүт уһаан, сандал саастыг эргэһин, киһи таһырдыат-тан киирбэт күнэ-дьыла үһинэ. Бу кэмнэргэ дьон-сэргэ чэбдик салгыһынан тыһаары, сынныһаары, айылбаһа талаһыта үкэһүүр. Өрүстэргэ, күөллэргэ балыктааһын, хаһаһылааһын, айан-сырыы үгэһ саһаланар. Халлаан сыһыда да, муус чарааһаан, тырааныһпар сырыһтыгар, дьон да сыл-дырыгар улахан кутталы үөскэтэр.

Маныаа өрөспүүбүлүкэтигэр ууттан сэрэхтээх буоларга туһу-ламмат «Безопасный лед» дииһ би-дэһиһтибэлэр иһки ардыларынааһы аахсыһа бэһис түһүмэһ саһаланна. Бу аахсыһаа биһеһиһтибэлэр иһки ардыларынааһы бөлөх үлэһиттэрэ эрэ буолбаһа, ГИМС үлэһиттэрэ о.д.а. бырааһы араһаһчылыыр уор-ган испислиһиттэрэ, улуус дьаһал-татын бэрэһтэһиннэһиттэрэ быһаһчы кыттан, иһиллэһиннэһиттэрэ өйдөтөр-сэр-этэр үлэһи тэриһэллэр.

Чураһчытааһы ГИМС начаалы-ныһа Александр Захаров билиһин-нэриһиттэн, бу күннэргэ улууспуту-гар өрүһүтэһн, күөлүһн айаннаһырга, чуоһан, ырахан уйуктаах тыраа-ныһпардар сырыһыларын көһтуроһ-лааһыһыта, ирдэһиллэри туһуһуға, ону тэһг дьон оһолор, бааһыгар-ду-олуттар куттал суоһаабатын туһугар мууһа сэрэхтээх буоларга аһаммыт араас өрүттээх үлэһи тэриһ саһ-дыһаллар. Ол курдук, Мурун-Тыһм-пыһа уонна Мыһабааһы оһуоһа-ларыгар сыйдыан, үөрэһэһчылэри кытта көһсон, уу эһиһнэктэригэр бырааһылаары туһуһуға, сэрэх-тээх буолууға, уута түһпүт киһиһкэ, эһэтэр бэйэһн түһэр түгэһигэр хан-

иһк суһал

миэрэлэ-ри ыһы-нааһааһын туһунан, дьону хайдаһ быһыһырга о.д.а. бырааһылаары туһуһуға өйдөтөр-үөрэтэр уруоһта-ры ыһтыһар, сүбэлэри биэрдиһлэр. ГИМС төһөһүнүн нүөмэһин хас биһрдин киһи билиһтэһэһин ыһды-лар. Халлаан сыһыһыһыттан мууһ юһириһин, онон олус сэрэхтээх буолуоһтааһын чорботон бэллэ-тэһтилэр. Ону тэһг экран нөһүө туһааннаах испислиһиттэр сүбэ-лэри иһитиннэридиһлэр. Аахсыһа саһаланар.

Уу эһиһнэктэриһн көһүлэһмизт мизеттэһиттэр бырааһылаары, сэр-эхтээх буолуу миэрэлэриһн туһуһуу — тус бэйэһит уонна чуһас дьонһут оһоһо куттала суох буолуутун мээ-тиһтэ.

Анна
Захарова

УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ

Адаптивнай көрүн 13-с ыспартакыйаадатын кыайыһылааһтарын чиеһтэһтилэр

Улууспут сүүмэрдэммит хамаандата олорон эрэ волей-болга 1-кы, чэпчэки атлетикаға 1-кы, 2-с, голболга үс би-риһеттээх мизеттэлэргэ таһсары ситиһин, кубоғы дойдула-рыгар аһалбыттар. Бу улууспут историяһыгар бастағы ситиһини буолар.

Улуус баһыһыта Степан Саргы-даев: «Эһиги, доруобуйаһарынан хааччаһтаах дьомһут, күөстээх санааһытынан, олоһо тардыһы-гытынан күн бүтүн бэйэһит эрэ тускутугар буолбаһа, төрөбүт түөлбөһит чэһин көмүскүү, адаптивнай уһуорду сайыннара сыйдыаргытынан киһи туттаһын», — дииһ маһтанарын биллэрдэ. Киһи хамаанда чилиһнэһиттэр барыһа-рыгар маһтал суруктары, сэмэй бэ-лэхтэри туттарда.

Уһуорг саһалтатыһтан Алек-сандр Неустроев Максим Мона-стыревы, Сардана Новгородованы грамоталарынан наһараалаһаата. «Улуус физическэй культуураһын

уонна уһуордун сайдыһыгар кы-лаатын иһин» бөһуоттаах бэллэһи Римма Дьяһаһаһа тутта.

Чэпчэки ат-летика тирэ-һээр Гаврил Константиһов:

«Бу ы-спартакыйаада бийиги эрэ ситиһиниһит буол-батах, биһигэһ уһуорт саһал-тата, салааһааччыһыт Иһнокентий

Матвеев күөһ-көмө, өйбүд буоһал-лар, ЧГФКСИ ректора Иһнокентий Готвиһев дьарыһтанар усулуобуйа-быһын олоһтуур: стадион, трена-

жернай саала, манеж, о.д.а. Били-гин сүүһн сһалбыт — Уус Алданга буолуоһтаах норуот оонһуулаар. Ону таһынан аһын да күрэхтэһи-лэр күүтэллэр.

Ыспарсы-мыһан Вера Кли-мова:

2012 сһы-лааһтан олорон эрэ волейболу-нан дьарыһтанан саһалааһытым. Бу 13-с ыспартакыйаадаа олорон эрэ волейболга уонна олорон эрэ ядрону бырааһыта 1-кы мизетэ буолбутум. Тирэһээрбит Гаврил Константиһов Аһма ыспартакыйаадаһыгар бэлэмнэһиннэһ дьарыһ-таан саһалааһыта. Билигин киһи сүбэһинэһ, ыһыһытан-кэрдэһиннэһ Уус Алданга буолуоһтаах ыспартакыйаадаа бэлэмнэһ сһы-дыаһыт.

Елена
Макарянская

ТЫА ХАҢААЙЫСТЫБАТА

МӨРҮӨН БОЛУОДЬА: «Ахсаанга буолбакка, хаачыстыбаҕа үлэлиир көдүүстээх»

Улуус үрдүнэн биир ынахтан саамай элбэх үүтү туттарар ыаныыксыгынан Төлөй нэһилиэгин олохтооҕо Владимир Захаров буолар. Бу күнүгүгэ кининин көрсөн кэпсэтибит, сэлэргэһинин сийлини аабын.

- Владимир Миронович, хаааагыттан хааайыстыба тэрини үлэлииргити? Хаа сүөһүлээххити?

Сэттэ савастаахпыттан сүөһү коробун. Ийэм өлүбүттэн хотон эргин сылдьабын. 1993 сыллаахтан, соҕуос эстэбүттэн чааһынайынан барбытым. Пүөрүмүз үлэни сылдьыбытым. Соҕуоска аан бастаан үс хонукка солбууһа киирбитим. Эр киһи ыаныыксыт буоларыттан кыбыстан, халлаан хараарытын кэннүттэн эрэ ман кэлэр этим. Ол сағана кыбыстылаах баҕайы дэи саныырым. Салгы бастайынай үлэни хаалбытым. Бэйэм да үлэни сөбүлээбипим.

Тыа хааайыстыбатыгар уларыттылар киирэн, былырыныгыттан индивидуальнай предприниматель буоларга күһэллэбиппит. Салайааччынан кэргэним Дария Михайловна буолбута. Уолбут ЧГФКСИ устулуона, пүөрү көрүгүдөн сөбүлээн дьарыктанар.

Билигин 16 сүөһүгү итэ-

бит. Сайын сылаас күнүгү 22 төбөҕө дэри тутанчыбыт. Күүскэ ноҕоруускалаамакка, сыныалаанчык үлэлиибит. Үксүм бэйэм кыайабын.

- Хаанык боруоданы итэбиги?

Саха сирин усулуобуйаларын тулуйар симменталь боруоданы итэбиги.

- Биир ынахтан ортотунан төһө үүт ылабыт?

Былырыан биирдэн ынахтан 2200 туонна үүтү туттарбытым. Ол иннинэ 2500 туоннаны туттарар этим. Төрөөбүт ынахтар билигин күнгү 12-тин киһи үүтү биирэллэр. Мантан түөрдүн ылардылар иһэрэбин.

Билигин дьон аҕайах үүтү туттарар. Ортотунан, 1500 туоннаны туттарар дьонго сөп.

- Элбэх үүтү ыныаны хайдах ситиһэбиги?

- Эрэсэмин күүскэ тутуһабын. Күнгү шкитэ уулаһабын. Дьон биирдэ уулаһабын, сороҕор төрүт да күн кото-кото. Маныаха сүөһү хатан хаалар, аһаар баҕата сүтэр, кычылар.

Уонна, саамай кылаабынайа, дьон кэргэнигэ ойбоду буолар. Дьон кэргэнигэ олус тутулуктаах. Кинилэр ойбодот, көмөлөсүт буолаахтарына, сүөһү итэни сордоммот ордук. Билигин дьон иһигэр ынах туһунан олус үчүгүйдик кэпсэтибит. Атын дьон ону сэлэргэһептэр эбит. Онон мин дьоллоохпун.

Сайын Мээндийбэз маччыһылар. Аҕайах сүөһү буолааччы. Таҕыстылар да, чугасты аһаабыттан бараллар, ыраах бараллар. Дүрүбүнэ курдук буолбатах буолар. Сайылык дэи сайылык. Сайын 18-ты киһини биирэллэр, өг сайын 20-тэн тахса киһи буолааччы. Маччыһылар таҕыстахтарына, үт икки төгүл элбигэр.

Ылардылар төрөөтөрүн кытары икки ый устата суоскаан аһаабын. Ылардылар сайын иһэлэрин кытта сылдьан маччыһылар, элбигэр, үөрэнэллэр, табыт отторун ситиллэр. Икки ый үчүгү үүтүн аһаабын, онтон сыһаа күөх үүтү көһөрбүн. Сайын бөлөнөү иһэрэбин. Онуоха ыларды иһэ малдыбат, биирэллэр да аһы үөрэнэр. Маны таһынан төрөөтүн кытта, сарылыны күнүттэн уулаһабын буолабын. Уулуур ыларды түргэнигэ от ситиһингэн барар.

Үрдүк көрдөрүү элбэх үлэти, сыраттан кылар. Кырата, үс-түөрт сыл үлэстэххэ, түмүгү ситиһэххэ сөп. Хаа биирдэн сүөһү майгытын биир буолабын.

- Сүөһүлэргэр төһө оту ситэбиги? Эбиге от аһааһабын дуо?

- Отуча туоннаны. Оту харыстаабакка, күнгү үстэ кыра-кырааан аһааһабын сөп. 16 сүөһүгү 14 кэбиниллэх отунан кыстыгы туоратабын. Быйыл отум аҕайах буолан, эбиге от аһааһабын. Хата, наһаа үчүгүйдик тизин биирэллэр. Хаачыстыбата олус үчүгү да буолбатар, баарыгар махтан.

Алаас кэбиниллэх ото чин буолар. Биир сүөһү, ортотунан, 2600 туоннаны ситэр. Биллэн турар, кыра аҕайах, ынах элбиги

сигр.

Билигин үтүсүт рулоннаах оту ситэбиги. Рулоннаах ыһааһынан биирбэт. Холбур, 3 ситинир динилэр да, ону буолбатах, аҕайах буолааччы. Ол иһин олус кыраны ситэбит курдук буолаалар, тинилэр тиниллэр.

Сүөһүлэргэ анаарда отунан эрэ аһаабын. Эбиге аһааһы, холбур, бурдугу биирбэпим. Аһааһааһыбыт оту бэйэм олпун кытта көрөн булкупан аһаабын.

Мээндийбэз үс оттуур алаастаахпыт. Быйлаһах сайын буоллабын, сөп буолар олпун ылабын. Билигин халы аһаах буолан, бырааттарын кытта уонтан тахса буолан оттуубут.

- Билигин төһө төрөөхтэнибиги?

- Быйыл алта ыларды төрөөтө. Үтү ылааххын баҕарар буоллааххына, кулун тутар бүтүтү төрүүр сүөһү үчүгүйдик буолар.

Эрдэ төхсүһүгэ төрөөбүт сүөһүлэри эбиге аһааһа наада. Уутун-хаарын быһаары, уопсайынан үлэти элбэх. Ынах икки ыһынан кытараан, этэһэн барар. Ол иһин эрдэ төрөөбүттэр аһааһа тиниллэр. Оттон билигин төрөөбүт ынах икки ыһынан күөххэ үктэнэр, үтү үчүгүйдик буолар.

- Сүөһүлэргэ илһини ыһааһа дуу, аһааһа тизини дуу?

Маассаастан, түөрт эминин эргитэ сылдьан илһинин ыһааһа. Билигин кыра-кырааан үстэ ыһааһа. Ынах сиһини биир биирлэһин ситиһэ кытаатар, бэйэтин онгостор, бэрнэг, аһааһа этэһэх сыла үөскүүр. Ону ыһаа сыла суох онгоруохха сөп. Элбэхтик ыһаа сылааһабын. Ыһааһа ынах бэрнэг суох буолар. Ону билигин дьоммут кыайбатар. Сайын бу ынах сирингэ сылдьар. Онук гымматааха,

сыла үөскүүр, үтү тардар. Ыһааһа сылааһа дэри ыһааһа аһааһа.

-Түмүккэ тугу элбигэ этэй? Билигин дьон сүөһү аһааһынан харчы ылар буолан, үт туттарбат.

Симменталь боруоданы үчүгүйдик аһааһа-сизтиэххэ, көрүөххэ наада. Бааһынай хааайыстыбага эдэр баҕайы оҕолор киирэн, кыахтарын таһынан элбэх сүөһүгү итэбэллэр. Кинилэри аһааһабын – сүөһүнү иһини тизини кэти үчүгүйдик бийлэтэр.

Ынах тоҕус ый ыһааһааһа, очкоҕо эрэ бордуукуһа ыһааһа.

Олус ноҕоруускалаахтык үлэлиилэр. Ол иһин эстэллэр дин саныыбын. Онон эрдэттэн кизиник толкуптаан, көмө харчыга тиксин, грант ыһааһа эрэ туһунан буолбакка, ыһааһааһааһа үлэни, бэйэ кыаһын, сирин-уоту учуоттуур тоҕоостоох.

Хотон үлэти кини сылайар дьарыга буолбатах. Кылаабынайа, эрэсэмин тутуһааһа наада.

Марфа Петрова

СИРИ ОҢОРУУ, СААСКЫ ЫҢЫҢА БЭЛЭМНЭНИИ

«Сыарбаһын сайын оһоһун» дэи нуруот муударай эһиги баар. Кырдык даһаны, улахан үлэлэргэ сааскы ыһыҥа, сайынны от үлэлэригэр, кыһынны кыстыкка киирингэ эрдэттэн бэлэмнэммиги, онгостубут үлэти таһаарылаах, кыайылаах буолар.

Улуустаагы тыа хааайыстыбатын управлениетын кылаабынай агронома Марианна Пермякова бу күнүгүгэ ыһааһа үлэлэри билиһиннэрдэр.

- Улууска Ийэ Сир сыла биллэриллибитинэн, сирин оңорууга, хотуһаны кэргэнигэ былааннаах үлэлэр бараллар. Уопсайа, барылаан, 367 гектар сиргэ дулаһаһа аһааһа хотуһаны кэргэнигэ сорукаммыппыт. Билигингэ 4 хааайыстыба ыһааһа үлэлэр. Халыһа Александро Коржанин «Осхор» бааһынай хааайыстыбата 57 гектары аһааһа. Петр Кришанкин Таатта үрбэр 4

гектары. Туолумада 2 гектары оңордо. Барыта 74 гектар сирин оңорорго сорукаммыт.

Халыһа Егор Анемподиев Мэҥэри үрбэри алларга өтүгүр 5 гектары аһааһа. 50 гектары оңоруохтаах. Чакырга Иван Луффигов Тааттада 20 гектары оңорорго былааннаан үлэни саҕалаата.

Барыта холбоон, 70 гектар сир оһоһулуна. Аһааһа тизини кэргэнигэ (буһааһа, погуһааһа) бэйэлэрин тизини эбээр найыһаһа үлэлэтэллэр. Муус устар ыһааһа халлаан сыһааһаһа, хаар чарлаһааһаһа, үлэти

тиһэ күүһүрүүгэ. Уматтыктын бэйэлэри буһааһаһа. Үтү түмүктэһингэ, уматтык ороскуотун 60 бырыһыһа улуус дьаһаһаһа оһоруоһа.

Ыһааһа аһааһа уопсайа 208 туонна эһааһа бурдук кэргэһаһа. Иһааһа 123 туонна аһааһаһа. Тюмень куораттан «Агрохорм» тэриһаһа кытары

Алексей Слепнев

ДЬЫЛЛАР УОННА ДЬОННОР

“Кэрэбэр сүгүрүйэ, долгуйа...”

Кулун тутар 22 күнүгэр, саха норуотун тапталлаах бастакы идэтийбит опернай ырыаһыта, РСФСР уонна Саха АССР үтүөлээх артыыһа Анастасия Петровна Лыткина 95 сылын туолла.

Кини 1927 сыллаахха кулун тутар 22 күнүгэр Чурапчы улуусун Алабар нэһилиэгэр Курабай диэн сиргэ төрөөбүтэ. Ийэтэ Вера Степановна Лыткина Мугулай Толстоуховтарын төрүттээх. Абааһы Петр Петрович Лыткин Суруеут Бүтүр диэн аатынан биллэр. Абааһы Настяга телефон атылаһан биэрбит. Настя оһон чааһы чааһынан ырыа истэрэ эбитэ үһү. Саамай сөбүлүүр нууччалыы ырыалара — Антонина Нежданова толоруутугар «Потеряла я колечко» уопка Лидия Русланова — «Валенки». Абааһы олбутун кэнигитин Настяга Дьоккуускайга көспүтэрэ.

Куоракка 2 №-дээх оскуолада үөрэнэ сырыттыгына, кини ылыһырын аатырбыт Екатерина Захарова истэн баран: «Эй Анна Егорова курдук куластакхын! Үөрэнээххин наада!» — диэбит уонна тута ырыада үөрэтэн киирэн барбыт... Сотору Настя Пионердар дьыһээрин вокалынай куруһуогун уонна ырыа-үгүүү ансамблынан бастык солисткатынан буолбута. Екатерина Захарова ырыаларыттан ордук Элэй тылларыгар «Ой түүн» ырыаны сөбүлээ ыллаабыта.

1940 сыллаахха өрөспүүбүлүкэтээби бастакы оҕо уус-уран айымньытын көрүү олимпиадатыгар дүүһүлүүр сүбэ биһирэбинин ылбыта. Ол кэмигэ Анастасия Лыткинаны мусукаа-дьылай драма тылаатырын үлэһиттэрэ — концертмейстер П. К. Розинская, ырыа кэпсэтибин салайааччыта М. Н. Жирков, хор-мейстер В. П. Попов — бэлэтиин корон, 1943 сыллаахха тылаатыр-га хор артыыһын үлэһиттэр ыһырыгытара. 1944 сыллаахха, алта эхэр ырыаһыт болоһор киирэн, Свердловскайга М. Мусоргскай аатынан Ураллаабы сүдээристы-баннай консерваторияда үөрэххэ ылпыгытара. Консерваторияны 1949 сыллаахха үөрэнэн бүтэр-биттэ.

Анастасия Лыткина айлар үлэтин сулуһа сэрин кэнигитин сыдыабыта. Сэрин ыар сылларын содулуттан босхоло-нон, олох көнөр суолга киир-биттэ. Саха АССР ээниэмнэгэ, культуурага сайдан барбыта. Бу дьонго-норуока сэргэхсини сыллара этилэрэ. Ол бэлэтиинэн, чуолаан, Анастасия Лыткина та-лаана, хэрэ куолаһа буолбута.

1955 сыллаахха Анастасия Лыткина Польшада, Варшавада буолбут Ылчэттар уонна устудуоннар V-с Аан дойдута-нны бэстибээлэригэр Саха хомсомуолун аатыттан дэлэгээт биһытынан кыттан, композитор Захар Винокуров “Эбэрэ ырыа-тын” ыллаан, омок сирингэр саха ырыаһын бастакынан толорбута! Кинини Пеккинээби опера солисткатын кытта «Встречи в Варшаве» диэн документальнай ки-нээгэ устубуттара. Биһиги биһир дойдутаахпыт Сэбитэскэй Со-йуус кэниг кээһитигэр хэрэртэн биһир саамай чулуу ырыаһытынан биһиһилибит.

Кинини Польшада «Хоту дой-ду королевата» диэн сүрэхтэбиттэрэ.

А.П. Лыткина 70-с сыллартан педагогическай үлэтин саҕалаа-быта. Кини үөрэнээччилэринин чабылхай ырыаһыттарыт Аль-бина Борисова, Мария Николае-ва, уола, буолаллар. Анастасия

Лыткина алтыһын ылбыт тала-аннаах ырыаһыттарыт таптыыр учууталларын дыалатын сал-гымаллар.

Анастасия дойдутугар Чыап-парада, төрөөбүт алааһыгар Ку-рабайга, быыс буолар эрэ, кэлэ турара, дьонун-сэргэтин кытта көрсөр. Ол дыллоох кэмигэр киниэхэ олус күндү этилэрэ.

Алааһыгар күөл кытылыгар биһир мааны хатыг лалайан ту-рарын Анастасия Петровна олус таптыыра. Кууһан туран ылды-ра. Үгүс сыл аастытын кэнигит-тэн, Анастасия Петровна олбутун нонһо сааһыгар бу хатыг тыллы-батах, оһон сотору буолан баран букатын да сүтэн хаалбыт... — диэн дыкты түгэни кэпсиптэрэ.

40-ча сыл устата сценическэй, кэпсирдир айар үлэтин хэрэ кэ-мигэр Анастасия Лыткина тылаа-тыр соһраноҕа аналлаах туох баар репертуарын барытын кэригэ чабылхайдык толорбута. Туйаа-рыла Куо ариатын олус таптыыра («Нургуун Боотур» опера. М.Н. Жирков, Г.И. Лыткинскэй). Кини Грант Григорян «Северная весна» (Ыһыах) театризованнай оратория премьератыгар Кыыс партиятын аан бастакынан толор-бута. Грант Абрамович Анастасия Лыткина куолаһыгар аһаан «Хо-туу сибээккэ» диэн саха ба-такы опереттатыгар Татылык партия-тын эмиз айбыта. Айар үлэтигэр мантан да атын оруоллар элбэх этилэр.

Анастасия Петровна Ру-бенштейн, Рахманинов, Глинка, Римский-Корсаков, Му-соргскай, Варламов курдук нуучча биллиниэх компози-тордарын операларыттан ари-алары, романстары, Бизе, Ве-вар, Шопен, Моцарт, Гендель, Дворжак, Шуберт, Гринг кур-дук омок композитордарын, Глиэр, Новиков, Дунаевская, Туликов, Салиман-Владими-ров, Соловьев-Седой, Остров-ская, Богословская, Мило-тин, Мурадели, Будакин, Карахан, Наталия Леви кур-дук сэбитэскэй композитордар айымньыларын өрө көтөбүл-лэн, чабылхайдык толороро.

Нуучча норуодунай ырыала-рын эмиз олус сөбүлүүрэ. Олус изиллээхтик, истинник саха композитордарын айымньыла-рын ылдыра. Композитордар Захар Винокуров, Грант Григо-рян, Герман Комаров кини куо-лаһыгар аһаан-минээн вокалынай айымньыларын суруйаллара. “Эбэрэ ырыата” (Приветствен-ная), «Лена биһирэгэр» (На бе-регу Лены), «Таптал ырыата» (Песня любви)... «Илиһиэр эн илиһиг баар курдук», «Саас кэл-лэ», «Доброум», «Чуумпу ки-эһэ» о.д.а. Кини поэтар Семен Данилов, Иван Гоголев, Моисей Ефимов, Иван Алексеев, Леонид Попов, Савва Тарасов у.о.д.а. тыл-ларыгар үгүс айымньыны ыллаа-быта.

Кини талааныгар сү-гүрүдүһчүлэрэ уонна үөрэнээччилэрэ ахталларынан, Анастасия Лыткина сценада ур-тытык хааман тахсара... хааман да буолбатах — туус манан куба курдук, улуутук устан кэлэрэ... Куолаһа күүстээх, холку, нарын уонна дыгыһаас.

Теһе даһаны тус бэйэтэ су-дуруга суох олохтоох буоллар, билэр, эйдүүр дьон Анаста-сия Лыткинаны дьонго мэлдьи көмөлөһөр аһаах дууһалаах, үтүө санаалаах, аламаһай киһи этэ дииллэр. Кини 1989 сыл-лаахха ылдыан олбуттэ. Ырыа куттаах, ырыа олохтоох Анаста-сия Петровнаһы, өлөөрү да сы-тан, палаатада ким да суох дии са-наан, киниһээн ыллыы сытара, дииллэр...

Анастасия Лыткина төрөөбүтэ 95 сылыгар аһаан Алабар нэһилиэгэр кулун тутар 26 күнүгэр Өрөспүүбүлүкэтээби аһаас академическай ырыаны талоросчулар курэхтэһэ ыһ-тыллар. Өрөспүүбүлүкэ араас муһуһтарыттан, оҕолуһтан улахан дьонугар тийэ, кытты-ны ыһахтара.

Бэс ыйыгар Анастасия Пе-тровна Лыткина 95 сыллаах үбүлүөйдөөх ыһаһын аһаары бэлэмнэни үлэтэ ыһыттылар.

Ыстатыйаны бэлэмнээтэ Елена ТОТОНОВА, А.П. Лыткина аатынан “Ырыа” НАДь дирижтэрэ.

ПРОФЕССОР Г.П. БАШАРИН ТӨРӨӨБҮТЭ 110 СЫЛА

“Баһаарын аабыылара” НПК лауреаттары булла

С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын 8-с кылааһын үөрэнээч-читэ Никита Спиридонов уонна Сылан орто оскуола-тын үөрэнээччитэ Милана Нерлюва лауреаттарынан, бастык чинчийэр үлэлээх үөрэнээччилэринэн буол-лулар. Кэмпиринсийэ 14 улуустан, Дьоккуускай куораттан 175 кыттааччы — үөрэнээччилэр уонна учуу-таллар чинчийэр үлэлэрин биллиһинтэрдилэр.

Учууталларга мунууур кыайы-лааһын 4-с кылаас салайааччыта Дека-брина Максимовна ааттанна. Елизавета Макарова “Лучшая ме-тодическая разработка классного часа”, Сардана Игнашев “Педагогическая перспектива”, Варвара Друж-нова “Радость совместных от-крытий”, Ай-лына Говорова “Верность тра-диции”, Туйаа-ра Монастырева “Творческое вдох-новение” анал аат-тарга тигистилэр. Үөрүүлээх күн маалдытта-рынан профессор уола Карл Башарин, кийитэ Зоя Башарина, сизэ Анна Башарина, Моску-битан хаан-уруу балта Галина Башарина, Новосибирскайтан Иоганн Максимов, улуус баһылыга Степан Саргыдаев, дьоккуулаһтар Сэбиттэрин бэ-рээсээтэ Афанасий Захаров, үөрэх салаатын начаалынны-га Юрий Посельская буолулар.

Галина Башарина кэниг, дириг ис хоһоонноох дахылааты онор-до. Салты профессор төрөөбүт алааһыгар тийэн, мемориальнай дуоскада сибээккэ дьөрбөтүн уур-дулар, аһаан-сааһа аастылар.

Аан дойду таһымыгар бил-нилэр учуонай, сахаттан бастакы историческай наука дуоктара, Өкөкүүлээх Өлөксөй аатынан би-риэмийэ бастакы лауреата, Арас-сыһа уонна Саха сирэ наукаларын үтүөлээх дийэтэлэ Георгий Проконьевич Башарин үбүлү-өһүн көрсөр декада чэрчитинэн, оскуолада профессорга аналаах кылаас чаастарын хуонкуруһа тэрийинэ, өрөспүүбүлүкэтээби

“Баһаарын диктанта” аахсыһа ыһытыһа, “Башаринские чте-тия” “Самая настоящая красота в науке” кинигэ бэчээттэнэ. Про-фессор Карл Георгиевич Баша-ринга аналлаах “Пример служе-ния народу” истинээд аһылыһа, мусуойга “Интерактивный пу-теводитель по башаринским ме-стам” бырайыак сүрэхтэнигэ о.д.а. тэрээһиннэр буолулар.

Л.С. СИВЦЕВА, профессор Г.П. Башарин аа-тынан Сылан орто оскуолатын дирижтэри агропрофильнай үлэһэ солбуйааччы.

Хаймат бөгөөд бэлтгэл сургалтын: 16 х 00 м. Бэлтгэл сургалтын: 16 х 00 м. СЭНБ-ын тэмдэгтэй. Сая Орхон урлалын "Сая Орхон" Сүмийн тэмдэгтэй. 2013-2023 орсон бэлтгэл сургалтын: 16 х 00 м. Бэлтгэл сургалтын: 16 х 00 м. СЭНБ-ын тэмдэгтэй. Сая Орхон урлалын "Сая Орхон" Сүмийн тэмдэгтэй. 2013-2023 орсон бэлтгэл сургалтын: 16 х 00 м. Бэлтгэл сургалтын: 16 х 00 м. СЭНБ-ын тэмдэгтэй. Сая Орхон урлалын "Сая Орхон" Сүмийн тэмдэгтэй.